

A IX. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus rezümékötetete
Miskolc, Miskolci Egyetem Bölcsészeti- és Társadalomtudományi Kar, 2026.
ISBN 978-963-358-448-4

7. szimpózium

Szóbeliség és írásbeliség, magyar és latin nyelvűség az ómagyar és a középmagyar korban

Szervezés: Korompay Klára, Terbe Erika, C. Vladár Zsuzsa
Tudományterület: nyelvtudomány

SZÓBELISÉG ÉS ÍRÁSBELISÉG ÖSSZEFÜGGÉSEI ANONYMUS GESTA HUNGARORUMÁBAN – AVAGY MIRŐL VALLANAK A GESZTA VARIÁNSOKBAN MEGJELENŐ SZÓRVÁNYAI

Tóth Valéria

Debreceni Egyetem

Anonymus Gesta Hungarorum c. munkája közel 1500 magyar nyelvű szórványt tartalmaz. Ezek között olyanok is vannak, amelyek ugyanazt a személyt, helyet stb. eltérő formában említik. A variánsok némelyike pusztán helyesírási természetű, de ezek is sokféle jelenségre világítanak rá (pl. Szovárd nevéként a zuardu ~ zvardu, Ősbő nevében usubu ~ usubuu), míg mások hangzásbeli ingadozást sejtetnek (pl. a Morva névben moroua ~ morua, Bors nevében bors ~ borsu), de akadnak morfológiai eltéréseket mutatók is (pl. Előd említésében eleud ~ eleudunec) csakúgy, mint nyilvánvaló tévesztések, íráshibák (pl. Szabolcs nevében zobolsu ~ zolsu). Előadásomban ezek tanulságait mutatom be kitérve arra is, hogy az írás mögött milyen korabeli beszélt nyelvi valóság húzódhatott meg.

AZ ANONYMUS GESZTÁJÁBAN SZEREPLŐ SZÓRVÁNYOK NYELVI ALKATA ÉS SZÖVEGBELI HELYZETE

Szőke Melinda

Debreceni Egyetem

A 20. század végén merült fel annak az igénye, hogy nyelvemlékeink elemzése során nagyobb figyelmet kellene fordítani a neveket körbeölelő latin szövegre is, nem szerencsés ugyanis a latin szövegből kiragadva vizsgálni a magyar neveket. Az utóbbi években megjelent nyelvemlék-monográfiák már szinte kivétel nélkül így közelítenek az oklevelek neveihez. Ezek a munkák kiválóan mutatják, hogy az oklevelek megszövegezői által alkalmazott eljárások feltárása számos ponton segítheti a név-

elemzést. Ilyen például a szórványok morfológiai alkatának a megítélése, vagyis a korabeli élőnyelvbeli alakok felderítése. A nyelvészeti szempontból bizonytalan kronológiai státuszú oklevelek ilyen szempontú elemzése továbbá a kronológiai rétegek elkülönítésében is nagy segítségünkre lehet. Az eddigi vizsgálatok alapján az látszik körvonalazódni ugyanis, hogy az egyes szövegezési eljárások aránya időben változatos képet mutat.

Ez a kiterjesztett, a szórványok közvetlen latin szövegkörnyezetére is tekintettel levő nyelvemlékelemző módszer Benkő Loránd Anonymus gesztájával foglalkozó munkáiban jelent meg elsőként. Ő azonban ezt a módszert nem vezette végig a geszta teljes szövegen. Előadásomban ennek a kutatási iránynak a bevezető előadására vállalkozom.

A KORAI ÍRÁSBELISÉG JELLEGÉRŐL – A NYELVTÖRTÉNET SZEMSZÖGÉBŐL

Haader Lea

Eötvös Lóránd Tudományegyetem

A kései ómagyar szövegek kritikai kiadásai ráirányították a figyelmet e kéziratok számos aspektusára: forrásaikra, keletkezésük módjára, az őket létrehozó személyek nyelviségére, a szöveg létrehozásának folyamán keletkezett hibákra, javításukra, valamint a korrekciók létrejöttének hátterére. Ezen kéziratok esetében eddig konszenzus volt arra nézve, hogy e szövegek igen kevés kivétellel másolás útján jöttek létre. Benkő Loránd és többek kutatásai a másolati mivoltot a korai ómagyar szövegemlékek vonatkozásában is feltételezik. Ezt kérdőjelezte meg bő egy évtizede az ún. abszolút olvasáshatár megállapítása, egy olyan időbeli határ meghúzása, amelynek hívei kategorikusan állítják, hogy az 1410-es évek előtt másolt magyar szöveggel nem lehet számolni.

Az előadás – anélkül, hogy a korai idők anyanyelvű szövegeivel kapcsolatban megkérdőjelezné azok szóbeli terjedésének elsőbbségét és döntő voltát – javasolni szeretne egy árnyaltabb megközelítést. Nyelvi tényekre alapozva állítja, hogy e merev, kivételtelen időbeli határ meghúzása nem tűnik jogosnak. Az érvek a kései ómagyar kódexekből származnak, főként olyan kanonikus szövegekből, amelyekre az egyháznak hivatali működéssel kapcsolatban volt szüksége. Az előadás javasolja a kizárólag irodalomtörténeti szempontú érvelés (az olvasóközönség hiánya) mellett – az univerzalitás elvét sem figyelmen kívül hagyva – a szövegkeletkezések szempontjából megkerülhetetlen bizonyítékokkal szolgáló nyelvtörténeti tények figyelembevételét is.

*LATIN NYELVŰ MARGINÁLISOK ÓMAGYAR KÓDEXEKBEN***Pappné Kocsis Réka**

Eötvös Lóránd Tudományegyetem

Az ómagyar korból fennmaradt kódexeinkre ritkábban gondolunk úgy, mint használati tárgyakra, pedig a margókon és a szövegközben található későbbi bejegyzések aktív 16–18. századi használatról tanúskodnak. A marginálisok kutatása során az egyik fő kérdésünk, hogy milyen viszony van a bejegyzést kiváltó szöveg és a marginális között, különösen, hogy azonos nyelven íródtak-e. Bár a magyar nyelvű írásbeliség kezdtének fontos nyelvtörténeti forrásai a latin nyelvű szövegek mellé bejegyzett magyar nyelvű glosszák – szavak, mondattöredékek, pár soros szövegek –, az írásbeliség jellegének átalakulásával a hosszabb magyar szövegek mellett is a magyar nyelvű marginálisok jelenléte válik meghatározóvá; ahogyan ez az ómagyar kódexek bejegyzéseinek rendszerezett vizsgálata alapján körvonalazódott. Előfordul azonban, hogy a 16–18. századi használók az ómagyar kódexek lapjain latinul tesznek megjegyzéseket. A latin nyelvű marginálisok száma töredéke a magyar nyelven keletkezettnek, mégis megragadható négy olyan funkció (liturgikus, műveltségi, jogi, presztízsnyelvi), amelyek hatását feltételezhetjük a nyelvválasztás mögött. Az előadásban rövid történeti és elméleti bevezető után bemutatom ezeket a latin nyelvű szövegeket, és áttekintjük, hogy a latin nyelv mely korabeli használati funkcióit tükrözhetik vissza.

*NYELVHASZNÁLATI MINTÁK 16. SZÁZADI LITERÁTOROK LEVELEZÉSÉBEN***Terbe Erika**

Eötvös Lóránd Tudományegyetem

A fennmaradt iratok arról tanúskodnak, hogy a 15. század végén válik gyakoribbá a magánlevelezés, és ezzel párhuzamosan fokozatosan megjelennek magyar nyelvű részek is a misszilisekben. Először utóiratként, majd a 16. század első harmadától kezdve egyre gyakrabban az egész levél magyarul készül. A magyar nyelvű misszilisek történetével foglalkozó szakmunkák szerint a latinul nem tudó címzett számára szóló figyelmességként, főként házastársi levelezésben jelenik meg először a magyar nyelvű utóirat. A 16. század első harmadában azonban nemcsak házastársi levelezésben láthatunk példát magyar nyelvű részekre a latin nyelvű levelekben, és az is látszik, hogy az anyanyelvi soroknak különböző funkciója lehet.

A misszilisek másik csoportjában, a hivatalos levelekben szórványosan előfordul magyar közszavak, mondatok megjelenése a korabeli magyar szóbeliség és latin írásbeliség változó viszonyára utal. Az anyanyelvű részek többletfunkciója ezekben az iratokban is megfigyelhető.

Előadásomban a legkorábbi magyar nyelvű iratokat összegyűjtő Középkori leveleink 1541-ig című kötet iratai alapján igyekszem bemutatni az anyanyelvi írásbeliség térhódításának mozzanatait.

Hivatkozott irodalom:

Középkori leveleink 1541-ig. Hegedűs Attila–Papp Lajos szerk., Budapest, Tankönyvkiadó. 1991.

NÁDASDY TAMÁS ÉS KANIZSAI ORSOLYA SZÁZÖTVEN LEVELÉNEK HELYESÍRÁS-TÖRTÉNETI ELEMZÉSE

Surányi Anna

Eötvös Lóránd Tudományegyetem

Előadásomban Nádasdy Tamás (1498–1562) és Kanizsai Orsolya (1521–1571) százötven levelét jellemzem hangjelölési és helyesírás-történeti szempontból. Bemutatom a hangjelölési rendszerüket, valamint annak lehetséges mintáit és forrásait, különös tekintettel Dévai Bíró ortográfiájára és Sylvester grammatikájára. Kitérek arra, hogy feltűnnek-e rendszerszintű különbségek a saját kézzel írt, illetve a diktált levelek hangjelölési-helyesírási gyakorlata között. Bemutatom a szóelemző elv érvényesülését a misszilisekben. Feltárom a levelek szövegtagolási és egyéb helyesírási sajátosságait – így például, hogy észrevehető-e rendszerre törekvés a kis- és nagybetűk használatát, valamint az egybeírás-különírási szokásokat illetően.

EGY ÚJ KUTATÁSI TERÜLET: MELANCHTHON 1526-OS KRAKKÓI NYELVTANÁNAK MAGYAR ANYAGA

Korompay Klára

Eötvös Lóránd Tudományegyetem

2016-ban egy váratlan felfedezésről értesülhettünk: Kiss Farkas Gábor Lendület kutatócsoportja munkájának eredményeként az Uppsalai Egyetem könyvtárában előkerült egy 1526-os nyomtatvány, Philipp Melanchthon *Elementa Latinae grammatices* című munkája (Krakkó, Vietor), melynek latin szövegében három nyelvű – német, lengyel és magyar – értelmezések is vannak. Így az eddig ismert két legkorábbi, részben magyar nyelvű nyomtatványhoz képest (Hegendorff 1527; Heyden, 1527) már egy évvel korábban ismerünk egy ugyancsak Krakkóban, ugyancsak Vietornál megjelent művet, mely a latin és az említett nyelvek viszonyát tekintve is rokon az előbbiekkal.

Kitől származhat az ebben szereplő magyar példaanyag? Mivel az 1527-es két nyomtatványban a magyar megfelelőket Sylvester János írta, önként adódik a kér-

dés: kereshetjük-e benne az 1526-os Melanchthon-nyelvtan magyar elemeinek a szerzőjét? Sylvester mellett ugyancsak felmerülhet krakkói barátja és grammatikus társa, Dévai Bíró Mátyás, sőt az ottani diákok tágabb köre is.

A kérdést célszerű több oldalról megközelíteni. Fontos fogódzót jelenthet hozzá az összevetés Sylvester nyelvének egy-egy kulcsjelenségével (így a latin múltidő-rendszer magyar megfelelőivel). További ígéretes irány a helyesírás-történet, a nyelvjárástörténet, valamint az egyetem- és peregrinációtörténet. Az előadás – elsősorban a nyelvtörténet felől közelítve – néhány olyan mozzanat megvilágítására törekszik, amelyek közelebb vihetnek a szerzőség kérdéséhez.

ELSŐ MAGYAR NYELVŰ RABBINIKUS BIBLIAÉRTELMEZÉSEK: PÉCHI SIMON TÓRA-KOMMENTÁRJA 1634-BŐL

Koltai Kornélia

Eötvös Lóránd Tudományegyetem

Az erdélyi szombatos Péchi Simon a 17. sz. első felében nekiállt lefordítani a Tórát, de nem jutott a végére (ha egyáltalán tervbe vette a teljes könyv fordítását, amelyre egyelőre nincs bizonyíték). A ránk maradt szöveg tanúsága szerint a fordítás Mózes 2. könyve, az Exodus 12. fejezeténél abbamaradt. A tórafordításhoz magyarázatokat is fűzött, amelyek jelentős része a rabbinikus zsidó szöveghagyomány elbeszélő szövegeiből származik (keletkezésük ideje: i. sz. I. évezred). Péchi Simon tehát magyar nyelvre fordított olyan, a zsidó hagyományban elevenen élő és nagy becsben tartott történeteket, tradicionális értelmezéseket, amelyek eredeti nyelve a héber és arámi volt. Bár használt közvetett forrásokat, nyelvtudása és irodalom-, liturgia- és vallástörténeti ismeretei alapján bizvást állíthatjuk, hogy az eredeti forrásokat használta (Dán Róbert konkrét szövegkiadásokat is megnevezett). Előadásomban erről a világviszonylatban is szenzációnak számító, a szélesebb közönség előtt alig ismert munkáról fogok beszélni – különös tekintettel a rabbinikus forrásokra (targumok, mindrások, Rasi-magyarázatok stb.)

A VESZPRÉMI PÜSPÖKSÉG ADOMÁNYLEVELÉNEK FORRÁSÉRTÉKÉHEZ

Póczos Rita

Debreceni Egyetem

A Szent István korára datált írott források közül a történeti stúdiumok irodalmában talán a leggyakrabban hivatkozott irat a veszprémi püspökség határait megállapító oklevél. Az oklevél tartalmának valódiságát a mintegy 150 éves kutatástörténete során nemigen kérdőjelezte meg a diplomatika, mégis számos oklevéltani és törté-

nettudományi kétely merült fel a vizsgálatok alkalmával, amelyek a nyelvtörténeti értékelésre is hatással voltak. Koraisága miatt a megválaszolatlan kérdések ellenére is a magyar történeti tudományok egyik legfontosabb forrásává vált, szövegének néhány sorára pedig nagyívű elméleteket alapoztak a történészek. A nyelvtörténeti vizsgálatokban a veszprémi oklevél helynévanyaga ritkán kapott szerepet, ennek oka részben a csekély adatszámban, részben az oklevél másolati jellegében keresendő.

Az előadás célja egyrészt, hogy vázlatos betekintést nyújtson Szent István veszprémi oklevelének kutatástörténetébe, kiemelve azokat a pontokat, amelyek az elmúlt másfél évszázadban vitákat generáltak a dokumentum elemzői között. Másrészt az adománylevél helynévi szórványainak nyelvtörténeti forrásként való hasznosíthatóságra mutat be példákat, összefoglalva az oklevélben szereplő nevek denotatív jelentésével kapcsolatos vizsgálatoknak az eredményeit és az etimológiai magyarázatok tanulságait.

KORAI ROVÁSEMLÉKEINK NYELVTÖRTÉNETI ÉS MŰVELŐDÉSTÖRTÉNTI TANULSÁGAI (A MAGYAR NYELVET RÓNI KEZDIK)

Zelliger Erzsébet

Eötvös Lóránd Tudományegyetem

A székely rovás legkorábbi ismert emléke a Bodrog-alsóbúí fúvóka a 10. század elejéből. A közelmúltban két újabb rovásemlék került elő. Korukat régészeti vizsgálatok alapján lehet megállapítani. A dombói (Rakovac, Szerbia) feliratot Székesfehérváron az Árpád-kori kincseket bemutató kiállításon lehetett látni, keletkezési ideje a 11–12. sz. fordulójára tehető. A másik leletről 2023-ban horvátországi régészeknek köszönhetően szereztünk tudomást: a szerémségi Újlak (Ilok) határában talált fém-tükör és rovásírásos felirata a 9–10. sz.-ban keletkezhetett. Ezek az emlékek eredeti magyar nyelvű szövegek, a korabeli élő magyar nyelvhasználatot idézik. Az eddigi ismerteknél korábbi adatokkal szolgálnak a szókincs, morfológia és helyesírás-történet számára. A dombói felirat a székely rovás betűivel készült. A szöveg a dombói templom építkezésén dolgozó két ember évődését örökíti meg. Olyan helyzetet jelenít meg, amelyet írott volta ellenére is a korabeli beszélt nyelv emlékeként tarthatunk számon.

Az újlaki tükör felirata Kárpát-medencei rovással készült. Ez a tény írástörténeti és hangjelölési kérdésekre is ráirányítja a figyelmet. A tükör a hátoldalán található nagymacska (barsz) ábrázolással, az azzal összhangban levő felirattal és értelmezési lehetőségekkel a nyelvészetén túl a régészet, a néprajz és az irodalomtörténet kutatóinak az érdeklődésére is számot tarthat.

*A POR ÉS HAMU FRAZÉMA A HALOTTI BESZÉDTŐL NAPJAINKIG***Horváth Katalin**

Eötvös Lóránd Tudományegyetem – Miskolci Egyetem – Pannon Egyetem

A por és hamu mellérendelő, kapcsolatos állandósult szószerkezet legrégebb összefüggő szövegméltékünkben, az 1195 körül keletkezett és a Pray-kódexben fennmaradt Halotti beszédben már szerepel. Évszázadokon át folyamatosan élt és él ma is: szállóigévé vált. A frazéma az örökkévaló és mindenható Istennel szemben az ember halandó és kicsiny voltának hangsúlyos, állandó kifejezésévé vált. Eredendően az egyházi életben használták, főként a 15. és 16. század egyházi eredetű és célú, latinból fordított műveiben: kódexeink bibliai vagy egyéb vallási tárgyú szövegeiben. Ezekben a kiemelkedő fontosságú nyelvtörténeti szövegekben a por és a hamu főnevek gyakran együtt vagy azonos kontextusokban egymást felváltva jelennek meg, így a két szó egymást értelmezi. Az eredeti latin szöveg különböző magyar szövegvariánsaiban előfordul az is, hogy a latin pulvis 'por' megfelelőjeként hol a hamu, hol pedig a por főneveink jelennek meg, segítve ezzel a szójelentések helyes értelmezését. Szótáraink a frazéma különböző példáit gyakran idézik, az irodalmi nyelvben is gyakran éltek és élnek vele, ám frazeológiai kutatásunk tüzetesebben nem vizsgálta, s hosszú élete ellenére a benne szereplő két főnév jelentését mai jelentésükkel egyezően értelmezték és értelmezik, nem számolva az esetleges jelentésváltozással. Így a szószerkezet mélyebb bibliai értelme is rejtve maradt. Előadásomban azt szeretném nyelvi adatokkal és érvekkel alátámasztva igazolni, hogy a por és hamu-t csak akkor értelmezhetjük helyesen, ha a benne második elemként szereplő hamu főnevünknek nem a szó mai, 'elégetett szerves anyag szürke, porszerű maradványa' jelentést tulajdonítjuk! Éppen a por és hamu szintagma gyakori bibliai használata mutatja, hogy a hamu itt nem lehet 'égéstermék' jelentésű!

Az értelmezésben segített egy nehezen megfejthető, a kutatókat is megosztó Zrínyi-verssor korábban általam már vizsgált, tüzetes elemzése: a Syrena-kötet (1651) záróverse, a Peroratio utolsó sorának az értelmezése is.

Vizsgálataim azt mutatják, hogy a „Vigan burittatom hazám hamujával” verssorban, akárcsak a por és hamu frazémában, a hamu régi, ma már nem létező, 'por, föld' jelentésében szerepel. Azaz a por és hamu szintagma eredendően szinonim elemekből jött létre. Az előadás célja az is, hogy e fölismerés nyomán a szószerkezet tautologikus egység voltát is bizonyítsam.

*EXEMPLIS APPARET. A KORAI MAGYAR GRAMMATIKÁK PÉLDAANYAGÁNAK ELEMZÉSE***Vladár Zsuzsa**

Nemzeti Közszolgálati Egyetem

Az előadás a Corpus Grammaticorumban összegyűjtött korai (XVI–XVII. századi) magyar grammatikák és ortográfiák nyelvi példaanyagát vizsgálja témájuk és nyelvi megformáltságuk szempontjából.

1. A bibliai idézetek beépítése és átalakítása megmutatja a nyelvi változásokat, a műfaji és pedagógiai célú adaptálást; rávilágít a grammatikusok idézéstechnikájára (fejből vagy könyvből másolva).

2. A világi példamondatok témája, növekvő arányuk a kor felfogását, az ismétlődő, és különféle alakokban vándorló példák a lappangó iskolai kánonról adnak képet. Közülük a kifejezetten normaadó céllal tárgyalt nyelvhelyességi kérdések és a vándor-példák a mai napig tartó folyamatos nyelvművelői hagyomány kezdetét tárják fel.

A grammatikák példaanyagának összevetése a Történeti Magánéleti Korpusszal feltárja a normaadó grammatikák és a tényleges nyelvi gyakorlat közti azonosságokat és eltéréseket a szövegek gyakoriságát és alakját illetően.

*EGY KÉSEI KÖZÉPMAGYAR EMLÉKIRATRÓL AZ ÖSSZETETT MÚLT IDŐK TÜKRÉBEN***Mohay Zsuzsanna**

Eötvös Lóránd Tudományegyetem

Előadásomban az összetett múlt idők funkcionális és alaki sajátosságaival foglalkozom egy kései középmagyar kori emlékirat, Székely László önéletírása alapján, amely az igeidők kutatásában eddig még nem kapott hangsúlyos szerepet. A vizsgált forráskiadvány a múlt idők vonatkozásában – mind formai szempontból, mind pedig azok közlésbeli szerepeit tekintve – kiemelkedően változatos: a korszak négy alapvető múlt idője (a -t, az -á/-é jeles, a Ø + vala/volt, illetve a -t + vala/volt összetett múltak) dinamikus variációt mutatnak, az egyes típusok alakilag is többféle változatban fordulnak elő. Mi teszi ilyen sokszínűvé Székely önéletírásának múltidő-használatát? Mi áll a változatosság hátterében abban az időszakban, amely egyébiránt éppen hogy a gazdag igeidőrendszer fokozatos egyszerűsödése irányába mozdul? A kutatással többek között e kérdésekre keresek válaszokat ezúttal az összetett múlt idők elemzésére, különös tekintettel a -t + vala/volt változatra összpontosítva. A Székely-emlékiratban kiváltképp változatosnak mutatkozó variációs jelenségek magyarázatát a regiszter sajátosságaiban keresem, figyelembe véve az önéletírás létrejöttében érvényesülő aktuális szerzői szándék mibenlétét is.

*TETTEN ÉRHEŐ-E A ZÁRT Ę A SZEGEDI BOSZORKÁNYPEREKBEŒ?***Berente Anikó**

Szegedi Tudományegyetem

A zárt Ę a magyar nyelv történetének kezdete óta a fonémaállomány részét képezi, ugyanakkor nem minden nyelvváltozatnak a tagja, és az írott köznyelv sem jelöli önálló grafémával. Az ómagyar korszak rövid palatális illabiális magánhangzó-rendszerében az i mellett az e és az Ę is megtalálható volt, de a rendelkezésre álló betűkészlet korlátokat mutatott: az Ę jelölésére az e és i volt használatos (Korompay 2003: 288). A középmagyar kor (1526–1772) végén a hangrendszer nyelvjárásonként már eltéréseket mutatott, ugyanis egyes változatokból a zárt Ę eltűnt (E. Abaffy 2003: 605), s ahogy Benkő (1957: 91) megfogalmazta, a hang írott forrásokban való vizsgálatában a hangjelölés helyett lényegében a mai nyelvjárási állapot vallomására vagyunk utalva. A mai nyelvjárásokban a zárt Ę visszaszorulást mutat, de még mindig jelen van. A dél-alföldi nyelvjárási régióban ma is ismeretes az e : Ę fonémaellen-tét, de a független ö-zés miatt az Ę megterhelése igen kismértékűnek tekinthető, csupán néhány lexémát érint: lē, nē, sē, -ē, ēgy, dēsza, tēa stb. (Juhász 2001: 280–1). A szegedi boszorkánypercek iratanyagában (1726–1744) is fölmerül a zárt Ę jelölésé-nek eddig tisztázatlan kérdésköre. Szinte az összes lejegyző kéz esetében előfordul ugyanis az e’ jelölés, amelynek az olvasata azonban nem tekinthető egységesnek. Sok esetben a szegedi nyelvjárással nem összeegyeztethető helyen mutatkozik a használata (pl. ke’zēt, Fe’leséghe), és latin kifejezésekben is rendre előfordul (pl. Te’stis, mulie’r), sőt egyes rövidítések esetében is tetten érhető (ne’ = nem). Ezzel szemben számos olyan példa is adatható, ahol a zárt Ę lehet a helyes olvasat (pl. le’ ült, se’mmi). Ugyanakkor az is feltűnő, hogy a zárt Ę jelölésében nemcsak ez lehet az egyetlen megoldás. Néhány írnok esetében az é is utalhat rá, ahogy az Anyaszentégyháznak vagy tagattadé példáiban látható, sőt a lattaē, napalē adatai-ban is értelmezhető.

Előadásomban a jelölésbeli eltéréseket megvizsgálva azt kívánom bemutatni, hogy a szegedi boszorkánypercek írott anyagában igazolható-e a zárt Ę hang megléte, s ha igen, milyen arányban fordulhat elő az iratokban.

*A MAGYAR NYELVŰ HIVATALI ÍRÁSBELISÉG KEZDETE NAGYSZOMBATBAN***Bakonyi Zsuzsanna**

Országos Széchényi Könyvtár

A Pozsonyi Állami Levéltár Nagyszombati Fióklevéltára páratlanul gazdag 16. századi magyar nyelvű forrásanyagot őriz. A közel másfél ezer magyar nyelvű misszilis túl a városi hivatali írásbeliség egyéb irataiban, a tanácsulési és tanúkihallgatási jegyző-

könyvekben, végrendeletekben, céhes iratokban is megjelenik a század folyamán a magyar nyelv. Előadásomban arra a kérdésre keresem a választ, hogy a nagyszombati bírákhoz vagy tanácshoz intézett levelekben, illetve a városi hivatali írásbeliség egyéb dokumentumaiban a nemzeti nyelv milyen jellegű ügyekben jelenik meg először.

A magyar nyelvű nagyszombati misszilisek száma a 16. század közepétől gyarapodik számottevően, ekkortól a levelek mintegy felét magyar nyelvű, negyedét latin nyelvű, másik negyedét pedig német és szláv nyelvű levelek alkotják. A város egyéb irataiban a magyar nyelv a misszilisekhez képest több évtizedes késéssel jelentkezik, és használata csak a 16. század utolsó évtizedeiben válik általánossá. Az iratok tárgyát leggyakrabban néhány forint összegű adósság, kezességvállalás, fogva tartással való fenyegetés, kisebb értékű vagy rövid ideig fennálló kölcsönök és szóváltások képezik. A magyar, a szláv valamint a német nyelvű dokumentumok tanulmányozása után körvonalazódik, hogy a nemzeti nyelvet – így a magyart is – minden esetben először a magánjellegű, a város egésze szempontjából kisebb jelentőségű ügyekben használták következetesen.